

Interdisciplinarna biografija slavonskoga razbojnika

(Vlatko Smiljanić, Čaruga: Životopis slavonskoga razbojnika Jovana Stanisavljevića 1897. – 1925., Zagreb, Despot Infinitus, 2020., 175 str.)

UDK: 929 Stanisavljević J.
343.7(497.54)(091)

U proljeće 2020. godine iz zagrebačke nakladničke kuće Despot Infinitus, koja se već specijalizirala za suvremena povijesna izdanja, oti snuta je knjiga *Čaruga: Životopis slavonskoga razbojnika 1897. – 1925.* Kao što je vidljivo iz naslova, riječ je o biografskome djelu koje prvi put donosi široko i kritičko historiografsko istraživanje lika i djela Jovana Stanisavljevića, jednoga od najpoznatijih razbojnika prve polovice 20. stoljeća s ovih prostora.

Zanimljivo je izdvojiti kako je Vlatko Smiljanić, autor knjige, tada bio student završne godine studija povijesti na Fakultetu hrvatskih studija Fakulteta hrvatskih studija. Rođen je 1995. godine u Virovitici. Već je od srednje škole išao na natjecanja iz povijesti, a do sada objavio je jednu autorsku knjigu, biografiju o Mari Matočec, koja je tiskana 2010. godine te monografiju *Cerna od prvog spomena do danas 1244. - 2021.*

(2021.) u suautorstvu. Urednik je više knjiga: *Sabrana djela Mare Matočec* (2017.), *1918. – 2018. Povijesni prijevori i Hrvatska danas* (2020.), *Povijesni razvoj primijenjene psihologije u Hrvatskoj tijekom prve polovice XX. stoljeća: Stanica za savjetovanje pri izboru zvanja u Zagrebu (1931. – 1948.)* (2020.) i *Lucius: Zbornik radova Društva studenata povijesti „Ivan Lučić – Lucius“* (2021.). Tijekom studija bio je predsjednik Udruge za projektne aktivnosti *Studia Croatica* (2018. – 2019.) i Društva studenata povijesti *Ivan Lučić – Lucius*. Dobitnik je Rektorove nagrade, Dekanove nagrade, Pročelnikove nagrade i više Pročelnikovih priznanja. Bio je najbolji student povijesti svoje generacije. Autor je više znanstvenih, stručnih i preglednih radova iz područja hrvatske moderne i suvremene povijesti i referira na historiografskim znanstvenim skupovima. Njegovi su znanstveni interesi vrlo široki i

interdisciplinarni, od moderne i suvremene političke i kulturne povijesti do povijesti institucija, povijesti znanosti, kroatologije i filozofije. Od 2020. godine radi u Znanstvenome zavodu Fakulteta hrvatskih studija i student je poslijediplomskoga doktorskog studija povijesti.

Smiljanić se Čarugom bavio od srednje škole, a 2017. godine u znanstvenome časopisu *Polemos* objavio je znanstveni rad naziva *Zločin i kazna Jovana Stanisavljevića Čaruge*. Vidljivo je da je knjiga temeljena na tome radu, ali je znatno proširena. Recenzenti knjige priznati su hrvatski povjesničari Miroslav Bertoša, Krešimir Bušić, Stjepan Ćosić i Željko Karaula. Knjiga je opremljena kazalom osoba i toponima, donosi ulomke iz recenzija te kratak karijerni životopis autora.

Uvod (9–12) ukratko donosi povijest dosadašnjih istraživanja o Čarugi, koja Smiljanić smatra nedovoljno znanstveno-kritičnima jer su polazila najprije iz popularne literature i umjetnosti, ali ih u potpunosti priznaje kao relevantan povijesni izvor. Na kraju poglavlja predstavio je sadržaj knjige i najavio da će imati zadržku prema usmenoj predaji i mitologizaciji njegova lika. *Slavonske Bare* (13–18) poglavlje je koje donosi opis naselja u kojemu je Čaruga rođen, a zanimljivo je da Smiljanić

povijest mjesta opisuje putem starih karata i statistike iz popisa stanovništva. Nakon toga slijedi poglavlje *Stanisavljevići ili Čaruge* (19–20) gdje se donosi etimologija i povijest prezimena te nadimka *Čaruga*.

Najveće poglavlje u knjizi *Jovo Stanisavljević* (21–76) ima deset potpoglavlja u kojima su opisana i analizirana Čarugina obitelj i rana mladost, sudjelovanje u Prvome svjetskom ratu, slučaj prvoga ubojstva za koje je osuđen, pristupanje zakašnjelu Zelenom kadru, suradnja s Božom Matijevićem i Kolom gorskih tića, Čarugino upravljanje pljačkaškom skupinom, promjene identiteta, uhićenje i pritvor. Tekst je popraćen skeniranim arhivskim dokumentima, ilustracijama, isječcima iz novina i starim razglednicama.

Poglavlja *Sudski proces* (77–124), *Presuda* (125–142) i *Između presude i osude* (143–147) egzaktno i neobično detaljno opisuju tijek postupka vlasti prema Čarugi i njegovoj pljačkaškoj skupini. Smiljanić donosi crteže Čaruginih pomagača i scena s rasprava, dijelove stenograma, prijepise govora odvjetnika, tekst presude i svjedočanstva o Čaruginim zločinima te posljednjim danima na životu. U poglavlju *Zbogom narode, Čaruga putuje* (148–152) temeljem novinskih izvješća opisao je trenutak

vješanja Čaruge pred širokom osjećkom publikom.

Zaključak (153–156) jezgrovitom donosi Smiljanićevu interdisciplinarnu metodologiju istraživanja i kontekstualnoga interpretiranja Čarugina životopisa, kaznenih djela, presude i pogubljenja. Autor smatra da je Čaruga bio „živa i istinita personifikacija konteksta vremena i prostora u kojemu je živio“. Međutim, s jedne strane smatra ga zločincem, a s druge strane antidruštvenom pojavom. Na kraju misli da interpretacija o Čarugi mora počivati isključivo na povijesnim izvorima, što opravdava ovako: „No, ostanimo u granicama stvarnoga života, gdje su nam povijesni izvori ipak dokaz nečega što je zaista tako bilo. Odamo li se užitku slušanja takvih priča, vratit ćemo se na početak i ponovno dozvoliti da priča o Čarugi postane mit, a ne stvarni život, što je zaista i bio.“

Prema *Popisu izvora i literature* (157–161) može se uočiti da je Smiljanić istraživao gradivo iz Arhiva Jugoslavije, Državnoga arhiva u Osijeku i u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Od dnevnih i tjednih novina koristio je osječki *Hrvatski list* i *Virovitičan* te 18 historiografskih, teoloških, demografskih, književnih i umjetničkih znanstvenih radova, 20 jedinica

historiografske, statističke, gospodarske i filološke literature te 8 internetskih izvora, uglavnom leksikonskih, enciklopedijskih i glosarskih karaktera.

Na kraju možemo pripomenuti da je Smiljanićeva knjiga *Čaruga* neupitno novi doprinos hrvatskoj historiografiji prve polovice 20. stoljeća, što su prepoznali i uvaženi recenzenti. U njoj se donose nova vrijednovanja suvremene povijesti slavonske mikrosredine. Autor se služio komparativnom historiografskom metodom uz preciznu analizu primarnih i sekundarnih izvora. Djelo predstavlja povijesnu rekonstrukciju Čarugina lika, djela, društva i prostora te zbog toga ima prozopografske i interdisciplinarne elemente svojstvene povijesti, pravu, politologiji i sociologiji. Smiljanićev jezik i stil izrazito su istančani, precizni i jezgroviti. Knjiga se zbog toga može preporučiti široku krugu čitatelja, od zaljubljenika u povijest do sveučilištaraca, znanstvenika i profesora.

Valentino Rajković

valentino.rajkovic@gmail.com